

Vojaški novinci.

Govor g. poslanca dvornega svetnika dr. Ploj-a.

Visoka zbornica! Predlog, ki je danes v razpravi, je izmed najvažnejših državnih potrebščin; ta razlog, ki je v zvezi z nadaljnjim dejstvom, da je letošnje število rekrutov enako onemu l. 1889 po vojnem zakonu postavljenemu številu, in ki zagadatelj ne naklada niti novega niti večjega bremena, je vzrok, da jaz in moji tovariši glasujemo za predlog. Ker pa mi s tem izpolnimo domoljubno dolžnost, se moramo na drugi strani na najodločnejši način zavzeti za one želje in zahteve, ki se med najširšimi sloji prebivalstva že tekom mnogih let z ozirom na olajšavo vojaških bremen vedno resnejše, vedne silnejše povdarjajo, in katerim vkljub vpoštevanju, da se mora naša armada obdržati na potrebni višini, ne moremo odreči globoke notranje opravičenosti.

Gospoda moja! Menim, da ne pretiravam, ako trdim, da je evropski militarizem, vedno napredujoče oboroževanje, doseglo takšne meje, ki morajo vzbujati opravičene pomisleke in napetosti. Vojaštvo tlači neizprosno, od leta do leta naklada nova bremena, razlogi, ki na gospodarsko blaginjo držav in narodov jako nepovoljno delujejo, in katerim mora — če se v pravem času ne streznimo, slediti polom. Gospoda moja! Mirno imenujem današnji militarizem skrajno nevarno bolezen časa, in te bolezni ne morejo zastopniki narodov s tem, da poročajo le o željah in zahtevah, temveč edino s krepko odločnostjo in krepko delavnostjo vstaviti.

Potrjujem, da je osebno in denarno breme, ki je posledica vojnih dolžnosti v naši domovini, vrlo težko. Nadalje trdim, da zadene pretežni del vojaške službe poljedelstvo, to je oni del narodnostnega proizvajanja, ki se nahaja, kot priznava v slabem in bornem položaju, dejstvo, ki mora vlado in parlament prisiliti, da obrne poljedelskim odnosjem največjo pozornost in da čim prej podvzame potrebno zboljšanje, da bo v stanu izvršiti to brez posebno naraslih stroškov in predno bode veliki del kmečkega stanu stal pred popolnim gmotnim in нравstvenim propadom. (Odobranje.)

Vsi ti razlogi, gospoda moja, so se v tej visoki zbornici in v delegacijah že večkrat povdarjali, podanih je bilo nebroj predlogov, resolucij in peticij v tej visoki zbornici, in priznavam odkritosrčno, da se prav čudim in pa se mi ne zdi opravičeno, da so se dosedaj takšne želje tako malo upoštevale, čeprav bi se mnogo teh želj brez oškodovanja vojaških teženj lahko izpolnilo. (Odobranje.)

To pa obzalam tembolj, ker so danes razmere take, da se z vsakoletnimi potolažbami in izražanjem dobre volje ne moremo več zadovoljiti, temveč moramo na najodločnejši način delovati na to, da zadostimo enkrat nujnim potrebam kmetijstva v tem oziru.

Jaz sem mnenja, da ima država v prvi vrsti skrbeti za državne potrebščine, istotako sem mnenja, da mora bodisi vlada, bodisi parlament skrbeti tudi za potrebe ljudstva, zlasti v onih slučajih, kjer zahteve, izvirajoče iz ljudskih potrebščin, niso take, da bi zahtevam, izvirajočim iz državnih potrebščin, nasprotovale ali jih izključevale.

Pridem na razgovor in dejstveno uvaževanje onih želj in zahtev, ki jih stavi vsako leto prebivalstvo z ozirom na olajšavo vojaških bremen.

Opomnil bi, da sem svoječasno kot časnik v rezervi in zdaj kot častnik v neaktivni deželni brambi vedno veliko pozornost obračal vprašanjem o vojni organizaciji in vojni izobrazbi, da se s temi vprašanji ne pečam sicer ex professo (po poklicu), vendar pa na način, ki presega navadno zanimanje.

Zato hočem iz velike množine želj in zahtev, katere stavi prebivalstvo, izbrati za danes le one, ki jih po svojem notranjem prepričanju smatram za izvedljive in možne, ne da bi oškodovale vsekakor ozira vrednih teženj vojne uprave.

V tem oziru bi predlagal v prvi vrsti razširjenje določb § 18. vojnega zakona o nadomestni rezervi, in sicer v tem smislu, da se potrjenim kmečkim in rokodelskim sinovom, ki so za vodstvo gospodarstva in vzdrževanje družine doma potrebni, pripozna premestitev v nadomestno rezervo. Isto misel so že izrekli razni govorniki v tej zbornici. Zato mislim, da mi ne bo potrebno, o tej zahtevi izgubljeni se več besed. Ali to bi povdaril, da se z izpolnitvijo te zahteve odpomore jako nujni potrebi in se tem od strani zlo, ki je bilo že čisto neposreden vzrok propada mnogih kmetij. (Pritrjevanje.)

Gospoda moja! Drugo vprašanje pa je vpeljava dveletne vojaške dolžnosti v obče. Odkritosrčno priznavam, da gojim do te zahteve neko nezaupljivost, in da bi se ne mogel odločiti to zahtevo na kakoršenkoli način zastopati v tej zbornici. (Medklici: To je res!) Jaz menim, da bi prišli s to zahtevo iz dežja pod kap, in bi rad gospode opozoril, da je vpeljava dveletne vojaške službe edino mogoča v zvezi s precejšnjem povišanjem rekrutnega kontingenta.

Gospoda moja! Tu govorim o 40—50 procentih in znatnem povečanju finančnih bremen, opomnim tudi, da bi znesek 10 milijonov vsako leto ne bil previsok.

Gospoda moja! Trdim, da dosežemo isti uspeh na dandanes izvršljiv način z odločbo, da se oni sinovi poljedelcev in obrtnikov, ki so izvršili kakšno poljedelsko, obrtno, trgovsko ali meščansko šolo, po pretečenih dveh službenih letih brezpogojno premeste v rezervo. To bi bila omejena in ne splošna dveletna vojaška služba. Po mojem mnenju tu gotovo ne more biti dvoma, da so one osebe, ki so bile deležne omenjene šolske izobrazbe, gotovo toliko omikane, da se morejo tekom 2 let privaditi vsem teoretičnim in praktičnim vojaškim razmeram. Take osebe pa po omenjenem obroku še nadalje zadrževati v službi, je iz vojaškega stališča popolnoma odveč, iz gospodarskega stališča pa gotovo škodljivo. (Pritrjevanje.)

Nadalje bi omenil, kako koristno bi bilo zlasti za poljedelstvo in kmečki stan, če bi pošiljali kmetje svoje sinove na kmetijske šole. Vsak, komur so znane poljedelske razmere, ve, da bi bilo obiskovanje poljedelskih šol velika dobrota za kmečki stan tudi v tem oziru, ker bi mnogi predsodki, obstoječi že mnogo desetletij in naperjeni proti neobhodno potrebnim preosnovam, bili odstranjeni.

Nadaljna želja prebivalstva je ta, da bi se vojaške vaje v ednajstem službenem letu odpravile. Menim, da se da ta zahteva prav lahko izpolniti. Vsak, kdor je bil pri vojaški vaji v deželni brambi, je gotovo z menoj vred izkusil, da je korist teh vojaških vaj za one deželne brambovce, ki so bili premeščeni iz rezerve v deželno brambo, skrajno majhna, vsekakor ne tolikšna, da bi nadaljni obstoj vojaških vaj v ednajstem in dvanajstem službenem letu mogel opravičiti.

Gospoda moja! Slednjič se tudi ne more zahtevati, da bi mož, ki se nahaja že v 32. letu, in je že navadno oženjen, ter ima preživljati družino, ki mora vsled odhoda k vojaškim vajam zapustiti svojo družino v materialnih skrbeh, ki je s tem v svojih dohodkih in premoženskih razmerah še oškodovan, izkazoval ljubezen in udanost do vojaške službe, kar je edino poročstvo za to, da je namen vojaških vaj dosežen.

Iz teh vzrokov menim, da je uspeh vojaških vaj v ednajstem in dvanajstem službenem letu jako dvomljiv, in to vojaško breme za omenjene deželne brambovce jako

občutno in nadležno, ker zahteva velike osebne in materialne žrtve.

Gospoda moja! Ti razlogi bi zadoščali popolnoma, da se vojaške vaje v ednajstem in dvanajstem službenem letu odpravijo. Temu bodejo vsekakor vojaški krogi oporekali, češ, da namen vojaških vaj ni samo ta, uriti one, ki prihajajo k orožnim vajam, temveč da služijo vojaške vaje končno tudi v to, da so gospodje od četovodje navzgor v stanu vaditi se v vodstvu mnogobrojnejših čet, kot pa je to mogoče v dobi izven vojaških vaj.

Gospoda moja! Priznam popolnoma resničnost teh dokazov, v kolikor se tičejo vojaških vaj v rezervi, ali priznati ne morem, da bi bili veljavni za vojaške vaje v deželni brambi.

Glede orožnih vaj se povdarja vedno želja, da se obrok istih premesti v čas, ko poljedelec doma ni preveč obložen z delom.

Gospoda moja! Menim, da je ta zahteva do neke gotove meje opravičena, in menim, da bi se dalo temu v toliko premagati, da se premesti prva vojaška vaja v čas od 1. prosinca do sredine sušca, ker bi pri prvi vojaški vaji morebiti ne bilo tako potrebno, skrbeti za praktični pouk rezervista, temveč bi zadoščalo, če bi užival v prvi vrsti teoretično izobrazbo, da si obnovi v spominu vse določbe vojaškega poslovnika, ki jih le prehitro pozabi rezervist.

Kar se pa tiče druge in tretje vojaške vaje, moram priznati odkritosrčno, da se ne moreta v drugem času vršiti kot ravno spomladi in poleti, ker je vendar potrebno, skrbeti natančno za praktično izobrazbo rezervistov, da morejo zadoščati zahtevam, ki se stavijo na nje ob času vojske.

Tako izvežbanje se samo doseže, če se pokličejo rezervniki k vajam v času, ko se vrše vaje na vežbališču in v terainu.

Vojna uprava bi zamogla vsekakor odpraviti težkoče, ki nastanejo vsled neprimerne roka orožnih vaj za kmetijstvo, in sicer s tem, da se ozira dobrodušno na opravičene prošnje za oproščenje orožnih vaj.

Pripoznavam prav hvaležno dobro voljo, katero kaže v tem oziru prevz. dež. brambovski minister.

Gospoda moja! Sedaj pridem k nadaljni želji prebivalstva, namreč glede pravičnega postopanja pri nabavi kmetijskih surovin za vojno upravo ter glede podpore domače konjereje s tem, da se primerno pokupijo remontni (konji za vojsko) naravnost pri konjerejih.

V prvem pogledu pripomnim, da pripoznam prizadevanje vlade v tem oziru, da so pri nabavi obrtnih predmetov obrtni krogi v znatni meri upoštevani ter se tega tudi pridno poslužujejo. Ne morem pa istega trditi glede nabave kmetijskih pridelkov naravnost pri poljedelcih.

Gospoda moja! Kolikor sem mogel zvedeti, je vzrok za to opustitev v tem, da je nabava kmetijskih pridelkov po mogočnosti ednakomerne kakovosti, kar se pač da edino le na ta način doseči, da se ti pridelki nabavljajo po prekupejih, katerim je mogoče boljše in slabše pridelke pomešati ter s tem dajati oni pridelek, kateri ugaja vojni upravi.

Dovolite mi, gospoda moja, da smatram tako dokazovanje za zelo nesrečno in popolnoma skaženo. Zanimam, da bi že samo različnosti pri kakovosti iste vrste naravnega pridelka v naši očetnjavi bile take, da bi se mogli iz tega izvajati pomisleki glede na redilno vrednost in slabo kakovost živežu, ki se izdeluje iz istega.

No, to mi boste že pripoznali, da je v naši očetnjavi po večini dobra poljska zemlja, in da se na isti zemlji prideluje dobro žito, ki ima najmanj ono kakovost, kakoršno zahteva vojna uprava. Da, gospoda moja, zakaj pač ne kupi vojna uprava pri teh poljedelcih, saj dobi tako dobro žito, kakor ga zahteva? Ali hoče

morda vojna uprava v tem oziru igrati poravnalno nepravilnost, da noče kupiti pri kmetu, ki ima dobro žito, le zato ne, ker ne more kupiti istega pri onem kmetu, ki je že itak na slabem zato, ker ima slabšo zemljo, zato pa tudi slabše žito!

Takšno postopanje bilo bi vendar premešno, da bi se pustila voditi vojna uprava po takih nagibih.

Jaz sem mnenja, da je stališče vojne uprave glede nabave kmetijskih pridelkov za vojne potrebe popolnoma napačno, temveč da govorijo razun važnih kmetijskih momentov tudi etični momenti zato, da se je v prvi vrsti ozirati na kmetijstvo ter nakupovati kmetijske pridelke naravnost pri poljedelcih. (Bravo! bravo!)

Gospoda moja! Jaz gotovo nisem na stališču onih, ki trdijo, da prekupčija nima pravice obstoja v urejenem gospodarskem življenju. Moje mnenje je temveč, da je prekupčija potreben član organizaciji modernega gospodarskega življenja; toda to izjavljam očitno, da je medkupčija v marsikaterem, žalibog dandanes v prepogostem oziru pokazala oblike, ki niso le za gospodarstvo nezdruge, temveč so celo škodljive.

Jaz menim nereelnega in lakomnega prekupca, izsesalca, vampirja kmečkega prebivalstva, ki revščino kmečkega prebivalstva le prečesto izkorišča na nedopustljiv način, ki z dovolitvijo neznatnega kredita, vsekakor pod težkimi pogoji, olajšuje zadolževanje in tako vjetega kmeta kakor citrono neusmiljeno izžema in slednjič izžene izpod strehe. To vrsto prekupcev pa vojna uprava po svojem postopanju pri nakupovanju poljedelskih proizvodov pravzaprav neposredno podpira (prav res!), ker že izkušnja uči, da večji prekupec, ki zastopa kot zalagatelj vojne uprave, po navadi stoji v zvezi z manjšimi prekupci in dobiva od teh poljedelske produkte. Torej imam popolnoma prav, ako pravim, da podira uprava neposredno manjše prekupce. Mislim pa, da je dolžnost vojne uprave, in državnih organov, vstati zoper to vrsto ljudi in podvzeti postavne določbe, ki bi tako škodljivo delavnost pi-javk kmečkega prebivalstva onemogočale.

Jaz sem mnenja, da bi bila posredna udeležba poljedelcev pri dobavi poljedelskih produktov za vojsko popolnoma mogoča. Eden gospodov predgovornikov je že včeraj na prepričevalen način razložil, da je v Nemčiji tako.

Jaz pa sem tudi v stanu povedati vam, da dela ruska vojna uprava prav tako v kljub temu, da najdete v Rusiji poleg črne plodne zemlje na Krimu tudi najslabša tla za poljedelstvo v stepah in da se v kljub tej razliki z ozirom na kakovost žita ruska vojna uprava ne brani, kupovati neposredno od proizvajalcev.

Druga točka, o kateri bi danes govoril, se nanaša na povzdigo domače konjereje po vojni upravi. Tu govorim v imenu ljutomerskega in gornjeradgonskega sodnega okraja, to sta okraja v južnovzhodni Štajarski. Prebivalstvo teh dveh okrajev goji konjerejo z velikim veseljem in pozora vrednim umevanjem, in dosega uspehe, ki so obudili občudujočo pozornost v višjih strokovnih krogih in tudi zunaj dežele. (Prav res!) Poleg tega bi opomnil, da prirejajo v Cvenu, vasi poleg Ljutomera, vsako leto konjske dirke, katerih se udeležujejo domači konjereji s svojimi plemenitimi pasmami in dosega pri tem športne uspehe, ki so v dokaz, da se ona plemenska pasma poleg lepih oblik, krepkega telesnega stasa odlikuje tudi posebno z ozirom na brz in vstrajen tek. Društvo za deželno konjerejo na Štajerskem, ki si jako mnogo prizadeva, pospeševati interese deželne konjereje, kar tu hvaležno priznam, je po mnogih prošnjah slednjič doseglo, da se ustanove na Štajerskem in zlasti v ljutomerskem okrožju sejmi in nabori za konje, na katere je pošiljala vojna uprava potujoče vojne komisije.

Gospoda moja! Na te konjske sejme je od leta do leta prišlo več konj, a napram temu je zanimanje vojne uprave za te sejme od leta do leta padalo, in slednjič je prišlo tako daleč, da potujoče naborne komisije teh sejmov sploh niso več obiskavale. Posledica temu je bila, da so sejmi izgubili vsak pomen.

Posledica tega čudnega postopanja vojne uprave je bila, da so bili konjederici odslej prisiljeni, iti na konjske sejme na Ogrsko, in tam kupcem seveda za nižjo ceno prodati konje, katere so potem kupci seveda z lepim dobičkom prodali zopet vojni upravi. (Tako jel)

Gospoda moja! Trudil sem se poizvedeti vzroke temu postopanju vojne uprave. Mnogo sem povpraševal, in lahko zatrdim, da sem pri merodajnih strokovnih krogih dobil naslednja, neverjetna pojasnila.

Gospoda moja! Naborne komisije imajo v resnici službo, polno odgovornosti — to priznam popolnoma — in zato se skušajo odgovornosti iznebiti na ta način, da ne kupujejo konj posredno pri konjerejih, temveč se obračajo na prekupce, ker so ti vedno pripravljeni konja, ki vojni upravi ne ugaja, vzeti nazaj in nadomestiti z drugim.

Toda gospoda moja, to niso opravičujoči razlogi za določbe, ki so konjerejem tako škodljive. Poljedelstvo, ki se nahaja dandanes v krizi in zelo slabem položaju, bi morala vojna uprava vendar varovati, ne pa ravnati z njim na način, ki že itak težavno stanje poljedelca še teže dela.

Jaz prosim njegovo prevzvišenost, temu za ljutomerski in gornje radgonski okraj tako tehtnemu vprašanju obrniti najnatančnejšo pozornost in pri gosp. državnem vojnem ministru delovati na to, da se vrši nakup konj naravnost od kmečkih konjerejcev.

Ob koncu svojega govora izražam še prepričanje, da bode vlada, ki je tej visoki zbornici predložila tako bogat gospodarski program in pokazala s tem svoje strmljenje in namene, dvigniti in zboljšati blaginjo prebivalstva, tako svojo lepo namero tudi potem izkazala, ako se gre za olajšavo bremen, ki so vsekakor določeni po vojnem zakonu, ki pa pomenijo za prebivalstvo jako občutno osebno in materialno žrtev, če je ta olajšava brez oškodovanja, gotovo ozira vrednih vojskih interesov mogoča. (Živahno odobravanje in ploskanje. — Govorniku čestitajo.)

Dopisi.

Iz pesniške doline. (Uredniški koš. — Narodna zavest. — Naša nova pravica.) Prišel sem pred kratkim časom po opravku v tiskarno našega lista. Neki gospod, bil je menda sam g. urednik, pelje me v neki prostranski prostor tiskarne. Komaj storim za njim nekaj korakov, kar me mahoma spreleti po vseh kosteh nekaj, kakor — strah. Kaj mislite, kaj je neki bilo? Tam v nekem kotu sem namreč zapazil zijati proti stropu široko žrelo uredniškega koša. Mislim sem dotlej, da je beseda »uredniški koš« le strašilo za dopisnike, toda zdaj sem se prepričal, da temu ni tako. Kakšen pa je ta uredniški koš, me boste vprašali, ker vem, da ga še mnogi izmed vas niso videli? Hm, kakšen je, to mi je težko prav odgovoriti. Posebno lep ni, to ne morem reči, a da bi bil grd, to pa zopet ne smem povedati, ker sicer bi se lahko o svojem času nad menoj maščeval. Je pač take sorte, kakor jih imajo tisti pohišni prodajalci porcelanaste posode... Če ima tudi dno, o tem se nisem mogel prepričati, ker je bil skoraj do vrha naložen z menda prav tečnim hranivom. (In moja tajna želja je, da bi tudi takrat, ko dojde moj dopis v tiskarno, ne bil prazen, kajti sicer...) No, saj pa to tudi nikakor ni tako huda stvar, kakor se človeku na prvi hip dozdeva. Je pač neki kraj očiščevanja za zanikerne in prevročekrvne dopis-

nike, o čemur se je že marsikateri izmed vas osebno prepričal; kajti, če je moral jedno ali dvakrat skozi koš, prišel je tretjič gotovo toliko očiščen v tiskarno, da je bil vreden spoznan, da so ga postavili v vrsto drugih dopisnikov. Toliko torej o »uredniškem košu«.

Ko prebiram liste že vselej težko pričakovanega »Slovenskega Gospodarja«, me vselej obdaja veselje in žalost ob enem. Veselje namreč, ko čitam v dopisih in med društvenimi zadevami, kako se naše ljudstvo čimdalje bolj probuja iz narodne zaspanosti ter se duševno, politično in gospodarstveno organizuje; in žalost, da je še toliko tako lepih krajev Slovenskih goric odeto s trdo temo narodne zaspanosti, in še ni sledu o nikaki narodni zavesti med prostim ljudstvom. Bratje! Prijatelji! Drugod že vstajajo, mi bomo pa še spali? Posebno sem vesel narodnostnih novic iz tacihih krajev naše lepe domovine, kjer stojijo v vrstah narodnih borilcev tudi že naši mladeniči: kajti tam je bodočnost dobri narodni stvari skoraj zagotovljena. Mladiči! Tovariši! Slavno uredništvo »Slovenskega Gospodarja« nam je pred kratkim časom zajamčilo pravico, da so odslej tudi nam odprti predali našega cenj. lista. Poslužujmo se pridno te naše nove pravice, in recimo si včasih katero prav po prijateljsko med seboj. Navdušujmo svoje tovariše za naše narodne svetinje, za milo našo domovino, ki je često le vsled narodne nevednosti toliko zaničevana od nje lastnih sinov. Potrebno je dandanes, da radi beremo, a da beremo le dobre, krščanske časopise in spise, ker vse pač ni dobro, kar se nam od raznih strani ponuja, in ker je strupena pisava naših nasprotnih listov često pomešana s sladkim medom, liki nastavljena past, in kaj lahko se zgodi, da nevedni, ki te pasti pravočasno ne spoznajo, zaidejo počasi, ko se še sami tega ne zavedajo, na popolno kriva pota. Sedanji čas drvi v silnem toku naprej, naprej, in mnogo slabega pride z njim, o čemur stari ljudje pravijo, da nekdanj ni tega bilo, a tudi mnogo dobrega, česar še mi ne vemo, in o čemur se našim prednikom še sanjalo ni. V takih okolščinah potrebuje človek često zvestega prijatelja, in modrega zanesljivega svetovalca, ki ga pred hudim svari, in na dobro opominja, da ne ide brez koristi mimo nas. In tukaj je pač najbolj na mestu dober krščanski časopis, ki te časovne pojave pridno zasleduje, in treznim očesom premotruje, ter nam od časa do časa o njih poroča. In kot tak zvest prijatelj in svetovalec se je naš neumorljivi »Slovenski Gospodar« še vselej izkazal, in je že veliko dobrega storil med našim ljudstvom v oziru narodne prosvete. Njega se torej, dragi tovariši, oklenimo z vso vnemo ter si prizadevajmo, da se med nami vedno bolj razširja. Proučujmo in izobrazujmo se po dobrem berivu politično in gospodarstveno, kar nam o svojem času gotovo obrodi dober sad. Posledica in korist dobrega beriva bo še končno tudi to, da se bodo mladeniči po njem toliko izolikal, da bode s časoma izginila izmed njih tista grda napaka, ki kakor zgodovina poroča, že od nekdanj kakor prokletstvo leži nad našim narodom, namreč nesloga in razdor, ki tolikrat povzroči krvave poboje, in sled česar marsikateri lepi stotak, ki bi ga svoječasno sami krvavo potrebovali, izgine v globočino drugih žepov. Proč torej s to grdo razvado, ki nas kakor grdi madež na lepi obleki kazi, in pred svetom sramoti naš narod. Dobro obračajmo, dragi, zlati čas svoje mladosti, da ne izgine od nas brez sadu v neizmerno večnost. Spominjamo se pogosto zlatih rekov: Čas je zlato, in v slogi je moč. Nas veliki Slomšek, katerega duh živi med nami, je pred več kot petdesetimi leti zapisal tehtne besede:

„Časa nam malo je Stvarnik odločil, naj bi spoznali, kak drag je za nas; časa si z dobrim nakupit naročil; večnosti cena sedanji je čas.“